

Det alla officerare borde känna till om uppdragstaktik

anmäld av Jan Ångström

TITEL:

Lägre chef som fältherre i fickformat: Uppdragstaktikens teori och praktik i den tyska armén 1869 till 1945

FÖRFATTARE:

Marco Sigg, svensk översättning, Per Lennart Månsson. Bearbetning och fackgranskning, Einar Lyth och Niklas Wikström

FÖRLAG:

Universus Academic Press, Malmö 2025

ÄNTLIGEN HAR DET hänt! Få militärteoretiska begrepp i västvärlden de senaste 100 åren är så omhuldade och mytomspunna som uppdragstaktik. Samtidigt är begreppet överraskande svagt underbyggt. Vi vet t ex inte i vilken utsträckning som denna form av ledning faktiskt tillämpades i den tyska krigsmakten under 1930- och 40-talen. Vi vet heller inte riktigt exakt hur dess relation till seger på slagfältet eller i fälttågen ser ut: Finns det ett starkt samband eller hade det varit så att den tyska armén hade andra egenskaper som bättre kan förklara hur den kunde vara taktiskt överlägsen under stora delar av det andra världskriget? Trots dessa osäkerheter har begreppet närapå fått religiös karaktär i den svenska militära diskursen. Det har knappast gått att ifrågasätta. Men i Marco Siggs utmärkta avhandling *Lägre chef som*

fältherre i fickformat så får uppdragstaktik både den uppmärksamhet som begreppet förtjänar och den kritiska granskning som begreppet behöver för att bli meningsfullt.

I boken analyseras interaktionen mellan tankegodset kring uppdragstaktik och uppdragstaktikens praktik i den tyska armén mellan 1869 och 1945. Utöver den idéhistoriska analysen så ges en inledningsvis något översiktlig, men ändå grundlig analys av den faktiska tillämpningen av uppdragstaktik i de tyska enhetskrigen, första världskriget och västfälttåget 1940. Den stora delen av den empiriska analysen består av en fördjupning i tre fallstudier av tre infanteridivisioner (385:e, 10:e och *Grossdeutschland*) på östfronten under det andra världskriget.

Utöver att vara ett imponerande historievetenskapligt hantverk är de stora förtjäns-

terna med Siggs bok många. Det kanske viktigaste är att boken sammanfattningsvis utgör ett viktigt korrektur mot alltför romantiska och förhålligande betraktelser av uppdragstaktik. Detta är särskilt viktigt i en tid som denna då nya strategiska realiteter och nya sätt att föra krig riskerar att kullasta mycket av det som vi har tagit för givet. Istället för att behandla uppdragstaktik och dess påstådda fördelar som ett axiom i ett framtida krig så bör man förhålla sig försiktigt skeptisk till inte bara uppdragstaktik utan även andra begrepp. När det gäller just studiet av krig behöver vi mer saklig och lidelsefri analys – som Sir Lawrence Freedman brukade uttrycka det – och färre dogmatiska ställningstaganden.

Detta kan så klart vara lättare sagt än gjort. När vissa ”sanningar” sakteliga börjar bli en del av en yrkeskårs identitet blir de svåra att ifrågasätta. Att vara svensk arméofficer har nästan blivit att bekänna sig till uppdragstaktik. Det är förmodligen t o m så att Siggs bok kommer att förstås som kontroversiell för att den faktiskt har en kritisk distans till uppdragstaktik, istället för att automatiskt och okritiskt utgå ifrån att uppdragstaktik leder till framgång.

Mer precis uttryckt så gör Sigg tre större bidrag som i någon mening utgör vad officerare borde känna till när det gäller uppdragstaktik. För det första avgränsar Sigg begreppet till att gälla krig och striden. Att avgränsa begreppet till dessa kontexter tydliggör att det inte finns något självändamål att genomföra ledning genom uppdragstaktik, utan det är en *metod* som används för att nå ett mål. Att bli upprörd för att man som enskild officer i vardagen i fredstid blir detaljstyrd ovanifrån är nog inte helt ovanligt, men det finns ytterst lite stöd för att det vore effektivt att t ex fatta beslut om datum för inryckning av värnpliktiga på kompaninivå. Man skulle – med visst fog – kunna

invända att om inte uppdragstaktik tillämpas i vardagen så kommer den inte att kunna tillämpas under krig heller. Det är inte ett helt orimligt påstående, men ”vardag” för en svensk officer består av en lång rad praktiker som sällan eller aldrig liknar strid eller lever upp till de villkor – t ex tidsnöd, att kommunikation med högre chef inte är möjlig – som faktiskt motiverar att uppdragstaktik används.

Siggs empiriska analys visar också att uppdragstaktik i den tyska armén var en nödlösning – inte ett huvudalternativ. Det var alltså inte så att man utgick ifrån att kommunikationen skulle bryta ihop eller att planer var onödiga. Tvärtom. Under perioden 1870–1945 institutionaliserades den tyska generalstabskåren, arméernas storlek växte, nya ledningsnivåer skapades och därmed nya behov av och sätt att genomföra ledning och planering växte fram och systematiserades. Uppdragstaktik var lösningen på ett väldigt specifikt problem om att kunna fånga en flyktig, hastigt uppdykande möjlighet i striden när man endera med god grund (via omfallsplanering, fältövningar eller stabsövningar) kunde anta att man agerade i högre chefs anda eller att man inte kunde kommunicera med högre chef. I normalfallet genomfördes ledning av striden i den tyska armén på ett högst strukturerat, systematiskt, planerat och hierarkiskt sätt.

För det andra väljer Sigg att inte definiera uppdragstaktik på ett rigid sätt, utan betonar att uppdragstaktik betydde lite olika saker i olika kontexter under den 70-åriga utveckling som han studerar. Detta grepp medger att han kan utforma ett sofistikerat analysinstrument där poängen är att ledning är situationsanpassad och vad som kan förstås som uppdragstaktik i vissa kontexter inte är det i andra. Det centrala för att analysera och bedriva uppdragstaktik blir istället att göra en avvägning mellan, förenklat uttryckt,

villkoren för ledning (ledningsprocesser, lyd-nadsförhållanden och förbandskultur), stridens villkor (graden av behov av samfällt handlande, beslutsamhet och offensivanda) och individbundna villkor (underlydandes självständighet och bedömningsförmåga). Detta mer komplexa sätt att betrakta uppdragstaktik tydliggör att en central del av officerens expertis måste vara att pendla mellan analys (sönderdela) och syntes (föra samman) av olika kunskaper.

Analysinstrumentet gör också att det blir möjligt att dra gränser mellan uppdragstaktik och egenmäktighet. Detta är helt centralt, dels för att kunna utkräva ansvar, dels för att kunna identifiera faktiska fall där uppdragstaktik används. Precis som att vara unik inte alltid är positivt så finns det en gräns där det inte alltid är positivt att underlydande har utrymme att välja *hur* de löser ett uppdrag. Genom att synliggöra att uppdragstaktik också kan missbrukas så kan också Sigg identifiera kostnader för uppdragstaktik. I alltför stor del av den befintliga litteraturen så får vi bara reda på kostnader (oftast i form av förlorade möjligheter och därtill hörande kostnader för att striden blev statisk och en part drabbades av onödigt stora förluster) för ordertaktik, men med hjälp av Siggs analysinstrument kan vi också synliggöra att också uppdragstaktik kan skapa onödiga förluster eller förseningar av en större anfallsrörelse. Genom att synliggöra kostnaderna så kan också en mer menings-

full diskussion föras om militär effektivitet respektive optimalitet.

För det tredje skiljer Sigg mellan uppdragstaktik och utfallet i slag och krig. Alltför ofta förstås begreppet uppdragstaktik som att det inbegriper framgångsrik ledning eller att utfallet i strid eller krig blev lyckosamt. Detta är helt missriktat och leder bara fram till ett cirkelresonemang där man varken kan få svar på vad som leder till framgång i strid eller vad som är framgångsrik ledning. Som tur är går inte Sigg i denna fälla, vilket gör att hans analys på ett trovärdigt sätt kan ge svar på hur uppdragstaktik kan förklara utfall av både defensiva som offensiva strider. Naturligtvis är det inte frågan om hur uppdragstaktik och utfall i strid är avklarad en gång för alltid i och med Siggs undersökning, men vi börjar kunna formulera gradvis mer underbyggda svar.

Avslutningsvis vill jag också framhålla den stora och mycket imponerande arbetsinsats som gjorts av dels översättare, dels av fackgranskarna och akademieledamöterna Einar Lyth och Niklas Wikström. Det är inte lätt att hitta svenska motsvarigheter till hundraåriga tyska begrepp (där vissa t o m har bytt innebörd) eller militära organisationsformer som kanske inte har funnits i Sverige. De har på ett skickligt sätt återskapat ett närapå bortglömt svenskt militärt fackspråk, vilket gör läsningen av Siggs bok ännu viktigare.

Recensenten är professor i krigsvetenskap vid Försvarshögskolan.